

İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ DERS NOTLARI

1.ÜNİTE

İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

ABDULKERİM BAKIR
İHL Meslek Dersleri Öğretmeni

1. ÜNİTE İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

1. Kültür ve Medeniyet Kavramları

- Kültür bir milletin tarihi boyunca ürettiği ve nesilden nesile aktardığı maddî ve manevi değerlerinin bütünü ifade eden bir kavramdır.
- Toplumların sahip olduğu inanç, fikir, sanat, âdet ve geleneklerinin tümü kültür kavramına dahildir.

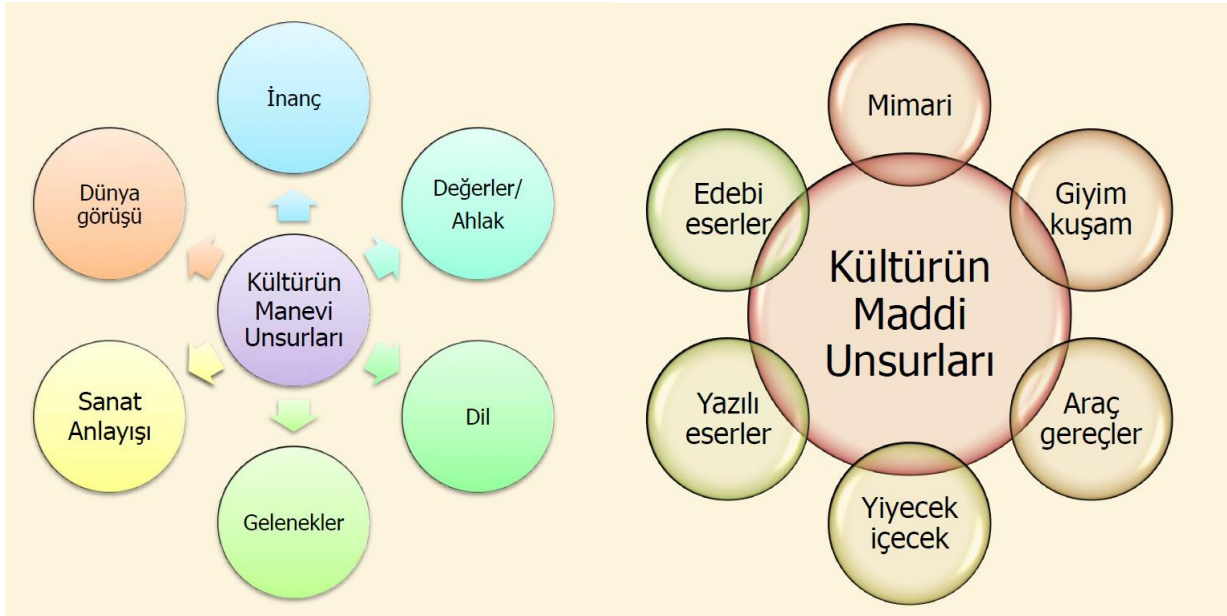
Kültür, insanın tüm faaliyet alanlarını kapsadığından farklı şekillerde tanımlanabilecek bir kavramdır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

- Bir milletin dinî, ahlaki, hukuki, iktisadi, lisani, akli birikimlerinin bir bütünüdür. (Ziya Gökalp)
- İnsanın kendini ve tabiatı idare etme yoluyla meydana getirdiği eserlerdir. (A. Young)
- Toplumsal olarak öğretilip yeni kuşaklara aşılana davranışlardır. (Alfred Tozzer)
- Kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş şeklidir. (Thomas Stearns Eliot)
- Refleks ya da içgüdü haricinde insanın yaptığı gözlenebilir her davranış, doğada ve toplum hayatı içinde meydana getirdiği her türlü eserdir. Kısaca insan ürünü olan her oluşum kültürdür. (Yılmaz Özakpınar)

Kültürün özellikleri şunlardır:

- Kültür, tabiiatta kendiliğinden bulunmaz; **insan ürünüdür**.
- Özünü itibarıyla **zihni ve manevidir**. İnsan zihninin görüş, anlayış ve değerlendirme tarzını yansıtır.
- **Tarihi süreçte oluşur**.
- **Toplumun olmadığı yerde kültür de yoktur**.
- Her toplumun bir kültürü vardır, **kültürsüz insan topluluğu olmaz**.
- Kültürü oluşturan unsurlar arasında sürekli etkileşim vardır.
- Kültür kendi içinde **bir bütünlük ve tutarlılık gösterir**.
- Dışarıdan aldığı unsurlar konusunda **seçicidir**.
- Sabit değil, **değişkendir**.
- **İnsanın ihtiyaçlarına göre şekillenir**. Sürekliliği, temel ihtiyaçları karşılayabilmesine bağlıdır.

Kültürün Maddi ve Manevi Unsurları

Medeniyet

- Medeniyet bir toplumun maddi ve manevi değerleri sayesinde ulaştığı üstün özellikleri ve geliştirdiği yaşam tarzını ifade eden bir kavramdır.
- Bir toplumun zaman içinde ürettiği değerler; fikir ve sanat hayatındaki çalışmalar, ilim, teknik, sanayi, ticaret alanındaki faaliyetler gibi tüm maddi ve manevi unsurlar medeniyet kavramına dahildir.

Medeniyet Kavramının Tanımları

- “Medeniyet, **kültürün yükselmesiyle oluşan ve evrensel nitelik taşıyan** olgudur.”³ (Ziya Gökalp)
- “**İnsanlığın çalışarak ortaya koyduğu teknik eserlerin bütünü**nden ibarettir.”⁴ (Nurettin Topçu)
- “İnsan, toprak ve zaman arasında onarıcı bir bağ kurma yeteneğidir. Bu dinamik süreci başlatması için bir kıvılcım veren temel unsur ise dindir.”⁵ (Malik bin Nebi)
- “Medeniyet, tanımlı itibarıyla bütün insanlığa hitap eden tarih olgusudur. Tek kişi ya da insanlığa dönük cephesiyle medeniyet, insanın sadece fiziki ya da fizyolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir sistem olmakla kalmaz. Aynı zamanda manevi-ahlaki, metafizik ve kültürel isteklerini de karşılamak amacını taşır. İnsanı bütün cepheleriyle ele alır.”⁶ (Sezai Karakoç)

Kültür ve Medeniyet Arasındaki Farklar

Ziya Gökalp’e göre kültür ile medeniyet ayrı ayrı kavramlardır. Kültür, hars demektir. **Hars millidir, medeniyet ise evrenseldir.** Kültür, bir toplumun yaşadığı ve paylaştığı müşterek değerlerdir. Medeniyet ise milletlerarası seviyeye yükselmiş bir kültürün veya birbirine yakın kültürlerin oluşturduğu anlayış, tutum, bilgi, teknoloji, sosyal faaliyetler ile müesseselerin bütünüdür.

Erol Güngör’e göre kültür; **inanç, bilgi, his ve heyecanların bütünüdür.** Medeniyetin ürünü olan müesseseler, bu değer ve inançların eserleri olarak ortaya çıkar.

Nurettin Topçu’ya göre medeniyet, **insanlığın çalışarak ortaya koyduğu teknik eserlerin bütünü**nden ibarettir. Kültür ise bir toplumun kendi tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerinin bütünüdür. Bunlar ilim, sanat, ahlak ve dine ait değerlerdir.

Yılmaz Özakpınar’a göre kültür ve medeniyet, doğada kendiliğinden bulunmaz; insan ürünüdür. Doğada veya toplum hayatı içinde meydana getirilen her türlü eser, kültürdür. Medeniyet; kültür eserlerini doğurtan, onların hedefini, istikametini, niteliklerini belirleyen seçici, sınırları, değerlendirici bir inanç ve ahlak nizamıdır. **Kültür, eser ve ürünlerdir. Medeniyet, onların arkasındaki inanç ve ahlak nizamıdır.**

2. İslam Kültür ve Medeniyetinin Doğuşu ve Gelişimi

- İslam kültür ve medeniyetinin **kaynağı İslam inancıdır.**
- Bu medeniyet Hz. Adem (a.s.) ile başlamış ve Hz. Muhammed (s.a.v.) ile kemale ulaşmıştır.
- Müslümanlar **tebliğ, fetih ve ticaret yoluyla** diğer kültür ve medeniyetler ile sürekli ilişki içinde olmuşlardır.
- **Tevhid ilkesine zıt düşmemesi koşuluyla** farklı toplumların tecrübelerinden ve medeni birikimlerinden yararlanmışlardır.
- Müslümanların iletişim ve etkileşime **açık önyargısız yaklaşımları**, İslam medeniyetinin gelişimini kolaylaştırmıştır.
- Müslümanların **kuşatıcı tasavvur ve tutumu** İslam kültür ve medeniyetinin başka toplumlarda karşılık bulmasını ve kısa zamanda yayılmasını sağlamıştır.

3. İslam Kültür ve Medeniyetinin Kaynakları

İslam Medeniyeti, İslam dinini kabul eden halkların birlikte oluşturduğu medeniyetin ortak adıdır.

Bu medeniyetin gelişiminde özellikle Arapların, İranlıların, Türklerin, Hintlilerin ve Afrikalıların katkısı büyüktür.

İslam Medeniyetinin özü, tevhiddir.

Tevhid, Allah'ın (c.c.) birliğine ve her şeyin mutlak yaratıcısı olduğuna inanmaktır.

3.1. Akl-ı Selim

- Akl-ı selim, insanın doğruyu yanlıştan, iyiyi kötünden ayırma yetisidir.
- İslam medeniyeti akıl, idrak, şuur, tefekkür ve irfan medeniyetidir.
- İslam, sahih bilgiyi belirlemeyi ve buna uygun davranmayı teşvik eder.
- Akıl da vahyin yönlendirmesi doğrultusunda hurafelerden, çelişkilerden ve tutarsızlıklardan uzak durur.

Müslümanlar, ispat ve delillere dayalı bilgiye önem vermişlerdir. Bir yandan araştırmalar sonucu ortaya çıkan yeni bilgilere bir yandan da değişime açık olmuşlardır. Böylece toplumsal, siyasi ve iktisadi hayatta, ilimde ve sanatta başarı elde etmişler; yüksek bir medeniyet kurmuşlardır.

3.2. Kur'an ve Sünnet

- İslam kültür ve medeniyetinin **ana kaynakları Kur'an-ı Kerim ve sünnettir.**
- Kur'an ve sünnet öğretisinin **merkezinde ise her şeyin hâkimi olan Allah (c.c.) vardır.**
- Kur'an ve sünnet **insanın varoluş nedenini, aklın önemini ve işlevini, toplumsal kuralları açıklar.**
- Aile, toplum ve devlet düzeni gibi **hayatın her alanında insana rehberlik** eder.
- Bu sayede Müslümanlar, **ilişkilerinde ifrat ile tefrite düşmekten sakınır ve hayatı ölçülü biçimde yaşarlar.**

3.3. Beş Duyu (Havass-ı Selime)

- İslam kaynaklarında beş duyu, **bilgi elde etme yollarından biri** olarak kabul edilir.
- İnsan duyuları sayesinde **maddenin niteliğini ve niceliğini öğrenir**, farklılıkları ayırt eder.
- **Deney ve gözlemler yaparak evrendeki oluşumlar, canlı ve cansız varlıklar hakkında sonuçlara ulaşır.**
- Duyu organları vasıtasıyla elde edilen bilgiler, **İslam kültür ve medeniyetinde ilim ve sanatın oluşmasına önemli katkı sağlamıştır.**

3.4. Örf ve Adetler

- Toplumda **genel kabul gören** ve sürekliliği olan sosyal davranış biçimleri ile yerleşik uygulamalara **örf** denir.
- **Âdet** ise gelenek hâline gelmiş **alışkanlıklar** için kullanılır.
- Müslümanlar, hâkim oldukları coğrafyalarda farklı örf ve âdetlerle karşılaşmıştır. Bu durum, **kültürler arası iletişim ve etkileşimi** sağlamıştır.
- İslam'ın **kucaklayıcı tutumu**, farklı geleneklerden insanlara **İslam ile ilişki kurma yollarını** açık tutmuştur.
- Böylece diğer milletlerin örf ve âdetleri İslam medeniyetine büyük ölçüde katkı sağlamış; **çeşitlilik ve zenginlik** katmıştır.

3.5. Diğer Kültür ve Medeniyetler

- Kültür ve medeniyet havzalarının yetenekleri, enerjileri, tecrübeleri ve birikimleri, İslam kültür ve medeniyetine doğru akmıştır.
- 7. yüzyıldan itibaren Müslümanlar, Antik **dünyanın bilim ve düşünce eserlerini İslam dünyasının ortak ilim ve kültür dili olan Arapçaya aktarmışlardır.**
- İslam kültür ve medeniyeti, **kendi varlığını özgün bir tecrübe olarak devam ettirirken mevcut medeniyet havzalarıyla etkileşimde bulunmuş** ve insanlığın ortak mirasını korumuştur.

İslam Medeniyetinin Etkileşimde Bulunduğu Medeniyet Havzaları

- 1- **Yunan-Roma terkibi:** Grekçe ve Latincenin konuşulduğu Akdeniz havzası
- 2- **Uzak Doğu terkibi:** Çin ve ona komşu bölgeleri ve İç Asya havzası
- 3- **Sami ve İran terkibi:** Nil'den Maveraünnehir'e kadar uzanan, Mezopotamya ve İran havzası
- 4- **Hindu terkibi:** Hindistan havzası